

کتاب انسانی شناخت

ترجمه محمد رستگاری
باربارا مبرز

درآمدی بر جامعه‌شناسی حافظه

با گفتمان از نعمت‌الله قاضلی

«در ارتباط با مسئله حافظه، مسئله‌شناسی
حافظه در ایران مدرن»

انتشارات تیسرا

به نام خالق پیدا و پنهان
که پیدا و پنهان داند به یکسان

سرشناسه	:	میزتال، باربارا (Misztal, Barbara)
عنوان و نام پدیدآور	:	درآمدی بر فلسفه اجتماعی حافظه / نویسنده باربارا میزتال؛ مترجم محمد رسولی
مشخصات نشر	:	تهران: نشر تیسرا، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۳۷۸ ص؛ جدول، نمودار؛ ۲۱/۵ × ۱۴ سانتیمتر
فروست	:	کتاب انسان شناخت؛ ۵۵.
شابک	:	۸۹۹۰۰۰ ریال؛ 978-600-8942-50-4
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیبیا
یادداشت	:	عنوان اصلی: Theories of Social Remembering, 2003
موضوع	:	علوم اجتماعی - فلسفه
موضوع	:	Social sciences -- philosophy
موضوع	:	حافظه
موضوع	:	Memory
شناسه افزوده	:	رسولی، محمد، ۱۳۶۶ - ، مترجم
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۹ م ۳ الف / ۳۷۸ BF
رده‌بندی دیویی	:	۳۰۱/۴۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۲۳۳۹۷۵

درآمدی بر جامعه‌شناسی حافظ

نویسنده: باربارا میز تال

مترجم: محمد رسولی

چاپ یکم: تابستان ۱۳۹۹

شماره نشر: ۳۰۶

ویراستار: نسترن انوشا

صفحه‌آرا: سیمین حیدری

لیتوگرافی: یسنا، چاپ: عطا: حافی: ساغر مهر

ناظر فنی چاپ: سعید صادقی

تعداد: ۳۰۰ نسخه

قیمت: ۸۹۹۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۹۴۲-۵۰-۴

فهرست

یادداشت مترجم	۱۱
مقدمه	۱۵
طرح کتاب	۲۵
فصل یکم: تجربه حافظه	۲۹
اشکال و کارکردهای حافظه	۲۹
اجتماعات حافظه	۴۱
نهادهای حافظه	۴۸
وضع حافظه	۵۳
فصل دوم: دگرگونی حافظه	۵۹
حافظه در فرهنگ‌های شفاهی	۶۰
هنر حافظه	۶۵
حافظه در اروپای پیشامدرن	۶۸
حافظه در جامعه مدرن	۷۶
حافظه امروزی	۹۱
فصل سوم: نظریه پردازی درباره یادآوری	۹۷
هالبواکس: زمینه اجتماعی حافظه	۹۷
رویکرد حافظه حال گرا: ابداع سنت‌ها	۱۰۷
رویکرد حافظه عامه پسند: مواجهه با ایدئولوژی مسلط	۱۱۶
رویکرد پویایی حافظه: حافظه به مثابه فرایند مذاکره	۱۲۶

۱۳۹	فصل چهارم: فرآیند به یادآوری
۱۴۰	خودکالبدیافته و چهارچوب‌های به یادآوری
۱۵۴	حافظهٔ نسلی: اثر «روح زمانه»
۱۶۷	سنت: زنجیر حافظه
۱۸۱	فصل پنجم: مرزهای مورد مناقشه
۱۸۱	حافظه و تاریخ: شیوه‌های شناخت گذشته
۱۹۶	حافظه و زمان: استمرار گذشته
۲۰۸	حافله و مهاجرت: معنای گذشته
۲۱۷	حافظه‌های مورد مناقشه
۲۲۱	فصل ششم: حلقه حافظه
۲۲۱	حافظه و اُمال (امید)
۲۳۲	حافظه و هویت
۲۴۴	حافظه و تروما
۲۵۰	حافظه و عدالت
۲۶۷	فصل هفتم: مسئلهٔ حافظه و مسئلهٔ سیاسی - فضا در ایران مدرن
	دکتر نعمت‌الله فاضلی
۲۶۷	۱. مقدمه
۲۷۱	۲. «حافظه فرهنگی»: مرزهای مفهومی و دلالت
۲۷۶	۳. آغاز مسئله
۲۷۷	۴. ابعاد «مسئله‌مند» حافظه در ایران مدرن
۲۷۷	۴-۱. نهادینه شدن و کالبدیافتگی حافظه
۲۸۲	۴-۲. شخصی شدن و تکرار در حافظه
۲۸۵	۵. جمع‌بندی و بحث
۲۸۹	اصطلاح‌نامه
۲۹۷	پیوست: فهرست مراکز مطالعات حافظه در دانشگاه‌ها و مؤسسه‌های تحقیقاتی جهان
۳۰۱	واژه‌نامه (انگلیسی به فارسی)
۳۰۹	واژه‌نامه (فارسی به انگلیسی)
۳۲۰	کتابنامه

یادداشت مترجم

حافظه از مهم‌ترین مظاهر فردی و اجتماعی انسان‌هاست. با وجود این به نظر می‌رسد تصور مخاطبان عام از حافظه بیشتر در قالب‌های فردی و شخصی آن باشد. البته این تصور تا اندازه‌ای درست است چون حافظه، هر زمان که مورد توجه ما قرار گرفته است، به صورت فردی بوده است. انسان‌ها همواره برای مدیریت امور روزمره‌شان، درصدد به‌خاطرآوری چیزها و در جست‌وجوی راهکارهایی برای بهبود حافظه‌هایشان تلاش کرده‌اند.

اما با دقت بیشتر روشن می‌گردد که انسان تنها به ابعاد فردی و شخصی‌شان (مثلاً به یادآوری چیزهای شخصی گذشته) بسنده نمی‌کند. در ابعاد جمعی زندگی اجتماعی‌شان نیز با حافظه درگیر بوده و هستند. برای مثال، حجم وسیعی از هنجارها، ارزش‌ها و قوانین اجتماعی که نسل به نسل و درره به درره انتقال یافته است، بدون آنکه متکی به اراده هیچ فرد خاصی باشد، و یا تنوع انسان‌ها در به‌یادآوردن برخی چیزها و فراموشی چیزهای دیگر و مثال‌هایی از این دست نشان از این دارد حافظه و رای ماهیت فردی و ذهنی آن از یک بعد قوی اجتماعی و عینی نیز برخوردار است.

مشخصه‌های فرافردی و اجتماعی حافظه، و درواقع این باور که قواعد و اصول اجتماعی وجود دارد که حافظه انسان‌ها در درون آن و یا در تعامل با آن عمل می‌کند، ضرورت به وجود آمدن علمی را برای مطالعه آن در قالب و

هیئت جمعی آن طلب می‌کرد. به وجود آمدن، جامعه‌شناسی حافظه، در اوایل قرن بیستم و رونق آن در دهه‌های بعدی و درواقع، پاسخگویی به این نیاز کنجکاوانه در قالب‌های روشمند و علمی آن بود.

جامعه‌شناسی حافظه بدون آنکه بخواهد ابعاد فردی حافظه انسانی را دست‌کم و یا نادیده بگیرد، مکانیزم و پویایی‌های آن را به قوانین و فرهنگ جوامع انسانی منتسب می‌کند.

این علم از بدو تأسیس در اوایل قرن بیستم و از خلال کارهای هال و راس رشد حیرت‌آوری داشته است. اما متأسفانه این ادبیات همواره به تونیای بسیار پراکنده تولید شده‌اند. لذا، نکته بارز این است که تاکنون کمتر تلاش شده است که ادبیات تولیدشده در این زمینه، در یک مجموعه منسجم و هماهنگ به‌صورت عاقلانه عرضه گردد. این کتاب از باربارا میتزال از نخستین و کم‌شمارترین کتاب‌ها در این زمینه است که تلاش‌های نظری و میدانی مطالعات جامعه‌شناسی - حافظه را در قالب یک کتاب درسی دانشگاهی جمع کرده است.

متأسفانه، ادبیات مطالعات حافظه در ایران در طول این سال‌ها بسیار فقیر بوده است. این مسئله در جامعه‌شناسی تقریباً از همه دیگر حوزه‌های مطالعات حافظه مشهودتر است. لذا در گام نخست بر آن ششم کتابی را در این زمینه ترجمه کنم تا مخاطبان محترم بدون آنکه زحمت مطالعه درباره جامعه‌شناسی حافظه را از منابع مختلف تقبل کنند، بتوانند از بینش‌ها و دستاوردهای این علم در قالب یک مجموعه بهره‌مند گردند.

در اینجا اطاله بیشتر کلام جایز نیست چون خود نویسنده مقدمه‌ای طولانی و مفصلی بر کتاب نوشته است. فقط ذکر دو نکته درباره این کتاب لازم است:

□ اول اینکه از آنجا که این کتاب نخستین تلاش نظری در ارتباط با جامعه‌شناسی حافظه در قالب یک کتاب درسی بود، لازم می‌بود گفتاری در ارتباط با حافظه در بافت و بستر جامعه ایران صورت گیرد. این کار نه تنها فهم کل اثر را برای مخاطب جذاب‌تر و هدفمندتر می‌ساخت، می‌توانست نمونه و

الگویی از مطالعات جامعه‌شناسی حافظه را به مخاطب برای تحقیقات و مطالعات بعدی عرضه دارد.

□ و اما نکته دوم اینکه، در بخش پیوست، به مهم‌ترین مراکز و دیپارتمان‌های مطالعات حافظه جمعی در دنیا اشاره شده است. گنجاندن این بخش در این کتاب می‌تواند برای ارتباط با این مؤسسات و یا اطلاع از فعالیتهای آنها و تولیدات علمی‌شان مفید واقع گردد.

سخن آخر اینکه، مطالعات حافظه، حوزه‌ای بسیار میان‌رشته‌ای است. به عبارت دیگر، همان‌طور که جامعه‌شناسی حافظه از دستاوردهای سایر علوم برخوردار شده است، به‌طور متقابل می‌تواند یافته‌ها، دانش‌ها و دستاوردهای علمی خود را بر سایر علوم قرار دهد. از این رو این کتاب نه فقط برای دانشجویان علوم اجتماعی، بلکه برای سایر علوم و رشته‌های دانشگاهی که به نوعی سروکارشان با گذشته، حافظه و میراث عینی و ذهنی انسان‌هاست (از جمله معماری، نقد ادبی، ارتباطات، رسانه، تاریخ و غیره) مفید و گره‌گشا است.

لازم است از آقای دکتر نعمت‌الله فاضلی برای نوشتن مقاله‌ای وزین در این کتاب تشکر کنم.

محمد رسولی